

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**EMOCIONALNA INTELIGENCIJA I MJESTO KONTROLE KAO
PREDIKTORI SIMPTOMA DEPRESIVNOSTI**

Diplomski rad

Nataša Gavrilović

Mentorica: Prof. dr. sc. Lidija Arambašić

Zagreb, 2014.

SADRŽAJ

1.UVOD.....	1
1.1.DEPRESIVNOST.....	1
1.2. EMOCIONALNA INTELIGENCIJA.....	4
1.3. MJESTO KONTROLE.....	7
2. CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA.....	11
3. METODOLOGIJA.....	12
3.1. SUDIONICI.....	12
3.2 INSTRUMENTI.....	12
3.3.	
POSTUPAK.....	14
4. REZULTATI.....	14
5. RASPRAVA.....	19
6. ZAKLJUČAK.....	26
7. LITERATURA.....	27

Depresivnost, emocionalna inteligencija i mjesto kontrole
Depression, emotional intelligence and locus of control

Nataša Gavrilović

Sažetak

Cilj istraživanja bio je utvrditi rodne i dobne razlike u depresivnosti, emocionalnoj inteligenciji i mjestu kontrole te provjeriti kakav je odnos između navedenih varijabli. U istraživanju je sudjelovalo 426 sudionika (275 žena i 151 muškarac) raspona dobi od 20 do 60 godina. Mjerni instrumenti korišteni u istraživanju bili su Ljestvica za samoprocjenu depresivnosti, Upitnik emocionalne inteligencije i Mjesto kontrole. Rezultati pokazuju značajne rodne razlike u sve tri varijable, dok se dobne razlike nisu pokazale značajnima. Žene su postizale značajno više rezultate od muškaraca u sve tri mjere, što je bilo očekivano. Rezultati hijerarhijske regresijske analize pokazuju značajnu multiplu korelaciju varijabli spola, emocionalne inteligencije i mjesta kontrole s rezultatima na ljestvici depresivnosti. Osobe muškog spola, više emocionalne inteligencije i manje eksterne osobe iskazuju manju razinu depresivnosti.

Abstract

The aim of the study was to determine gender and age differences in depression, emotional intelligence and locus of control and to investigate the relationship between these variables. The study included 426 participants (275 women and 151 men) age range 20-60 years. Self-rating Depression Scale, Schutte Emotional Intelligence Scale and Rotter's Locus of Control Scale were administered. The results showed significant gender differences in all three variables, whereas age differences were not significant. Women attained significantly higher scores than men in all three measures, which was expected. Results of hierarchical regression analysis showed a significant multiple correlation of gender, emotional intelligence and locus of control with the results on Self-rating Depression Scale. Male participants, people with higher emotional intelligence and less external people reported lower levels of depression.

Ključne riječi: depresivnost, emocionalna inteligencija, mjesto kontrole, rodne i dobne razlike

Key words: depression, emotional intelligence, locus of control, gender and age differences

1. UVOD

1.1. DEPRESIVNOST

Svatko od nas sklon je povremenim padovima raspoloženja koji se javljaju kao reakcija na raznovrsne nepovoljne životne okolnosti (neuspjeh u školi, neslaganje s bliskim osobama, gubitak posla, razne svakodnevne stresne situacije). Ovakav pad raspoloženja često je popraćen osjećajem umora, padom energije i motivacije, javlja se tuga i drugi neugodni osjećaji. Može doći i do povlačenja iz socijalnih odnosa ili općenito gubitka interesa za druženjem. Takvo depresivno raspoloženje je normalno, ne smatra se poremećajem, kratko traje i nakon nekoliko dana prolazi i osoba nastavlja uobičajeno funkcionirati.

Pored toga što depresivnost može biti normalna reakcija na nepovoljne životne okolnosti, depresivne reakcije mogu se manifestirati kao blaga depresija pa sve do depresije sa psihotičnim simptomima. U trenutku kada depresivno raspoloženje počne bitno ometati svakodnevno funkcioniranje, gdje se osoba osjeća žalosno svakog dana u razdoblju od dva tjedna ili duže, govorimo o depresivnom poremećaju (Davison i Neale, 1999).

Prema Petzu (2005) depresija je emocionalno stanje u kojem prevladavaju neugodna čuvstva tuge i očaja, praćeno je osjećajem beznada, srama, ljutnje, otežanim i usporenim mišljenjem i općenito smanjenom psihofiziološkom aktivnošću. Obilježavaju je karakteristike kao što su nisko samopoštovanje, pesimizam i percepcija da imamo malo kontrole nad svojim životom (Larsen i Buss, 2008).

Broj osoba s nekim depresivnim poremećajem raste kontinuirano od početka prošlog stoljeća u svim industrijaliziranim zemljama svijeta. Depresija je jedan od najčešćih psihičkih poremećaja današnjice (www.who.int).

Faktori koji utječu na zdravstveno stanje ljudi vrlo su složeni i da bismo razumjeli zašto se kod nekoga javlja depresija, a kod drugoga ne, moramo uzeti u obzir sve aspekte života osobe: biološke, psihološke i socijalne utjecaje. Model koji obuhvaća različite skupine faktora u objašnjavanju zdravstvenog stanja pojedinca zove se biopsihosocijalni model (Engel, 1977; prema Sarafino, 1999). U biopsihosocijalnom modelu genetski čimbenici u kombinaciji s okolinskim faktorima (npr. životni gubici), mogu utjecati na psihosocijalni razvoj osobe i u smislu njezine osjetljivosti na životne

stresore ili psihološka stanja i vještine suočavanja, kao i na podložnost nekim disfunkcijama. Prema tome, biološki i psihosocijalni čimbenici istodobno određuju bolest, ali i bolest povratno utječe na njih.

Biološki faktori odnose se na genetiku ili neki drugi organski poremećaj, psihološki faktori uključuju naše misli i uvjerenja, način na koji percipiramo, učimo i pamtimo, naše vrijednosti, stavove i navike, naše emocije i motivaciju. Socijalni faktori su također važni jer živimo u kontekstu društva i zato je važan odnos s okolinom, s ljudima koji nas okružuju i koji su nam podrška. Svi ovi faktori zajedno, ukoliko narušeni, vode razvoju pesimističnog sustava uvjerenja o sebi, drugima i svijetu i otvaraju put razvoju psihičkih bolesti poput depresije. Upravo o takvom pesimističnom uvjerenju govori Beckova kognitivna teorija depresije (Davison i Neale, 1999).

Kognitivne teorije depresije usmjerene su na kognitivne procese koji imaju ključnu ulogu u emocionalnom ponašanju. Naglašavaju percepciju, atribuciju, očekivanje i vjerovanje kao osnovne sustave u razumijevanju depresije (Davison i Neale, 1999). Beckov kognitivni model postulira tri koncepta za objašnjenje nastanka i održavanje depresije. To su: negativne sheme i vjerovanja, negativna trijada (pesimistično sagledavanje sebe, svijeta i budućnosti) i kognitivna iskrivljenja. Kognitivna iskrivljenja ili distorzije u objašnjenju trajanja depresije povezuju emocionalne poremećaje s obilježjima uobičajenih emocija i raspoloženja. Depresivni ljudi imaju tendenciju prisjećanja gubitaka i neuspjeha, a to zauzvrat pogoršava raspoloženje i produljuje depresiju. Budućnost tumače na pesimističan način, usmjeravajući se na neugodne događaje (Oatley i Jenkins, 2003).

U okviru kognitivne paradigme, važno mjesto u tumačenju depresije pripada teorijama bespomoćnosti. Ono što ih povezuje s našim istraživanjem, je da se osjećaj bespomoćnosti javlja zbog gubitka kontrole (Davison i Neale, 1999). Depresivni ljudi vjeruju da imaju slabu ili nikakvu kontrolu nad onim što im se događa u životu. Osjećaju se bespomoćnima što postaje normalan način samopercepcije (Pennington, 1997). Uočeni nedostaci teorije bespomoćnosti (npr. depresivni sami sebe smatraju odgovornima, a ne bespomoćnima) doveli su do formiranja atribucijske teorije bespomoćnosti Abramsona, Seligmana i Teasdalea 1978. godine (Davison i Neale, 1999). Ova teorija pretpostavlja da će način na koji osoba objasni neuspjeh, odrediti buduće učinke tog neuspjeha. Depresivna osoba donosi atribucije na takav način da

negativne stvari vidi kao svoje pogreške, a da se dobre događaju samo zbog napora drugih (Pennington, 1997). Atribucije se donose uzimajući u obzir tri dimenzije: unutarjni/vanjski razlog, postojanost/nepostojanost i globalno/specifično. Atribucije koje dovode do najvećeg stupnja bespomoćnosti i depresivnosti bi trebale biti one koje su unutarne, stabilne i globalne.

U trenucima kada smo suočeni sa stresnim i teškim životnim situacijama, istraživanja su pokazala da emocionalna inteligencija i percepcija da imamo kontrolu nad sobom i svojim ponašanjem, da sami “krojimo svoju sudbinu”, mogu uvelike olakšati kako ćemo se suočiti i nositi s problemima i poteškoćama. Upravo iz ovog razloga za ovo istraživanje odabrali smo varijable mjesto kontrole i emocionalnu inteligenciju kao dva kognitivna faktora koja su se pokazala značajnim u tome hoće li osoba iskazivati manje ili više depresivnih simptoma.

Rodne i dobne razlike u depresiji

Epidemiološka istraživanja govore da 3 - 4 % populacije boluje od težih, dok 1,5 do 2 % od blažih oblika depresije. Žene obolijevaju čak 1,5 do 3 puta češće od muškaraca (Davison i Neale, 1999). Odrasli muškarci i žene razlikuju se po incidenciji depresije i po prirodi depresivnih simptoma. U djetinjstvu ne postoje rodne razlike u depresivnosti. Nakon puberteta žene imaju stopu depresije dva do tri puta veću od muškaraca (Nolen-Hoeksema, 2001). Najveća rodna razlika u depresiji pojavljuje se između 18. i 44. godine, nakon čega se razlike počinju smanjivati (Larsen i Buss, 2008). Bolest se najčešće prvi puta javlja između dvadesete i četrdesete godine života, no uočeno je kako se ta granica pomiče na niže. U pet istraživanja koja su obuhvatila 39 000 sudionika otkriveno je da će mladi ljudi vjerojatnije nego stariji doživjeti barem jednu veliku epizodu depresije (Nesse i Williams, 1994; prema Larsen i Buss, 2008).

1.2. EMOCIONALNA INTELIGENCIJA

Ljudi se međusobno razlikuju u načinu na koji doživljavaju, tumače i koriste emocijama nabijene informacije. Ljudi, i ne znajući, češće donose odluke vođeni svojim emocijama i osjećajima nego koristeći razum.

Emocije su obično izazvane svjesnim ili nesvjesnim vrednovanjem nekog događaja (Oatley i Jenkins, 2003). Uključuju psihološki, iskustveni i kognitivni aspekt.

Konceptualizacija emocionalne inteligencije, temeljena na funkcionalističkom gledištu emocija, predlaže da će ljudi koji su sposobni izražavati i razumjeti emocije, pridavati značenje emocionalnim iskustvima i regulirati svoje osjećaje biti bolje psihološki i socijalno prilagođeni (Mayer, Roberts i Barsade, 2008).

Emocionalna inteligencija uključuje aspekte poznavanja i razumijevanja vlastitih emocija, upravljanje vlastitim emocijama, samomotiviranje i svrhovito usmjeravanje emocija, raspoznavanje i razumijevanje emocija drugih osoba te vještinu održavanja međuljudskih odnosa (Petz, 2005).

Od Thorndikeove socijalne inteligencije iz 1920., preko Gardnerovog modela višestruke inteligencije iz 1983., koncept emocionalne inteligencije po prvi puta se pojavljuje u znanstvenoj literaturi ranih devedesetih godina kada su psiholozi John D. Mayer sa sveučilišta New Hampshire i Peter Salovey sa sveučilišta Yale u svojem članku upotrijebili termin emocionalne inteligencije. Oni su ju definirali kao sposobnost praćenja i razlikovanja vlastitih i tuđih osjećaja i emocija te korištenja tih informacija kao vodiča za razmišljanje i djelovanje (Salovey i Mayer, 1990).

Kada je 1995. Daniel Goleman objavio knjigu s naslovom “Emocionalna inteligencija”, konstrukt je doživio svjetsku afirmaciju.

Mayer i Salovey (1997) predstavljaju revidiranu definiciju prema kojoj emocionalna inteligencija uključuje sposobnost uočavanja, procjene i izražavanja emocija, sposobnost priziva ili generiranja željenih emocija u svrhu boljeg razmišljanja i odlučivanja, sposobnost razumijevanja i interpretiranja emocija te sposobnost upravljanja tj. reguliranja emocija u svrhu postizanja emocionalnog i intelektualnog razvoja. Emocionalna inteligencija podrazumijeva povećavanje samosvijesti koja nas upućuje kako obrađivati vlastite osjećaje i emocije. Ona povećava sposobnost za izlaženje na kraj s vlastitim neugodnim emocijama.

Trenutno je nekoliko opsežnih/sveobuhvatnih modela emocionalne inteligencije

koji osiguravaju alternativni teorijski okvir za konceptualizaciju konstrukta. Razilaze se oko prirode i načina na koji ju je moguće mjeriti. Neke su konceptualizacije prilično široke i uključuju raspon adaptivnih karakteristika povezanih s emocijama, dok druge naglašavaju kognitivne elemente, kao što su olakšavanje rasuđivanja i pamćenja (Schutte, Malouff, Hall, Haggerty, Cooper, Golden i Dornheim, 1998).

Na temelju metode mjerenja korištene u procesu operacionalizacije, razlikujemo dva konstrukta emocionalne inteligencije. Emocionalna inteligencija: sposobnost (kognitivno-emocionalna sposobnost) mjerena testovima maksimalnog učinka, te crta ličnosti (emocionalna samoefikasnost) mjerena upitnicima samoprocjene (Petrides i Furnham, 2000). Prema potonjim psiholozima, glavni problem kod operacionalizacije emocionalne inteligencije kao sposobnosti je u subjektivnosti emocionalnog iskustva koje onemogućuje razvoj zadataka ili čestica koje bi se bodovale po doista vjerodostojnom kriteriju i da pritom mogu pokriti domenu uzorkovanja konstrukta u cijelosti. S druge strane, emocionalna inteligencija kao crta ličnosti obuhvaća ponašajne dispozicije te percepciju i procjenu vlastitih sposobnosti i smatra se da zauzima niže razine hijerarhijske strukture ličnosti (Petrides, Furnham i Mavroveli, 2007).

Iako se dugo smatralo kako je koeficijent inteligencije najbolji prediktor pojedinčeva uspjeha, Mayer i Salovey (1997) predlažu kako bi to ipak mogla biti emocionalna inteligencija. Ona predstavlja sposobnost integracije emocija i misli, korištenje emocija za poboljšanje kognitivnih aktivnosti (Mayer i Salovey, 1997). Mnoga istraživanja sada pokazuju kako visok kvocijent emocionalne inteligencije predviđa uspjeh, privatno i poslovno. Osim toga, stručnjaci za mentalno zdravlje stavljaju naglasak na emocionalnu inteligenciju kao korelat psiholoških poremećaja (Batoool i Khalid, 2009). Inteligentna upotreba emocija smatra se nužnim za čovjekovo tjelesno zdravlje i psihološku adaptivnost. Emocionalna inteligencija ima važnu poziciju u razumijevanju veze između stresa i mentalnog zdravlja te moderira odnos između stresa i depresivnosti. U prilog ovim navodima idu istraživanja Hertel i Schutz (2009) koje su u istraživanju na kliničkoj populaciji dobile da su tri vrste psihičkih poremećaja, veliki depresivni poremećaj, granični poremećaj ličnosti i zloupotreba psihoaktivnih tvari, povezani sa značajnim manjkom emocionalnih sposobnosti.

Mayer i suradnici (2008) saželi su iz velikog broja istraživanja najvažnije spoznaje o emocionalnoj inteligenciji. Emocionalno inteligentniji ljudi bolje su

prihvaćeni i drugi imaju pozitivniju sliku o njima, djeca i odrasli s višom emocionalnom inteligencijom imaju bolje međuljudske odnose, kvalitetnije odnose u obitelji i intimnim vezama, postižu veće akademske uspjehe. Pozitivna povezanost pronađena je s internalnim mjestom kontrole, boljim poslovnim rezultatima, psihološkim blagostanjem i općenito većim zadovoljstvom životom i samopoštovanjem. Negativna povezanost pronađena je s depresijom, anksioznošću i autodestruktivnim ponašanjem. Rezultati dobiveni na području emocionalne inteligencije kao crte ličnosti ukazuju da postoji mogućnost predviđanja adaptivnih stilova suočavanja sa stresom i depresivnih stanja (Mavroveli i sur., 2007; prema Petrides, 2011).

Rodne i dobne razlike u emocionalnoj inteligenciji

Rezultati istraživanja o rodnim razlikama u emocionalnoj inteligenciji razlikuju se ovisno o korištenoj metodi mjerenja (emocionalna inteligencija kao crta ličnosti, emocionalna inteligencija kao sposobnost). Schutte i suradnici (1998) su u svojem istraživanju dobili značajnu razliku u korist žena na ljestvici samoprocjene emocionalne inteligencije. Petrides i Furnham (2000) u svom istraživanju koristeći SEIS (Schutte ljestvica emocionalne inteligencije) ne dobivaju značajne rodne razlike u mjeri opće inteligencije, ali na mjeri samoprocjene sposobnosti, sudionici su se procjenjivali značajno više emocionalno inteligentnima od sudionica. U istraživanju Batoola i Khalida (2009) žene su postizale značajno više rezultate na ljestvici opće emocionalne inteligencije. Također žene postižu više rezultate i na komponentama emocionalne inteligencije - interpersonalne vještine, empatija, kontrola impulsa i optimizam. Rodne razlike su najčešće dobivane na mjerama emocionalne inteligencije kao sposobnosti, gdje su žene bile značajno emocionalno inteligentnije od muškaraca (Salguero, Extremera i Fernandez - Berrocal, 2012).

U istraživanju Bar - Ona iz 1997. godine (prema Gildea, 2012) sudjelovali su sudionici do pedeset godina života, raspodijeljeni u intervale od deset godina. Rezultati istraživanja pokazali su pozitivnu korelaciju između dobi i globalne mjere emocionalne inteligencije kao crte ličnosti. Konceptualizacija emocionalne inteligencije kao crte ličnosti implicira da bi ona mogla biti stabilna tijekom vremena i u različitim situacijama. No, iako nema dovoljno podataka, pretpostavlja se da bi emocionalna inteligencija mogla rasti s godinama, kako ljudi postaju manje osjetljivi i bolje socijalizirani (Costa i sur, 2000; prema Petrides i sur., 2007). Derksen, Kramer i Katzko

(2002) u svom su istraživanju imali pristup sudionicima širokog raspona dobi - od 18 do 84. Dobili su interesantan odnos između emocionalne inteligencije i dobi. Prema njihovom istraživanju, emocionalna inteligencija dostiže svoj vrhunac između 35 i 44 godine i zatim polako opada kako starimo. Stručnjaci izvještavaju kako emocionalna inteligencija nije nepromjenljiva i kako se može raditi na boljem razumijevanju, osvješćivanju i upotrebi emocija, što zapravo znači da ju možemo poboljšati i uvježbati (Schutte i sur.,1998; Bradberry i Greaves, 2005, prema Deniz, Tras i Aydogan, 2009).

1.3. MJESTO KONTROLE

Mjesto kontrole predstavlja percipirano mjesto ili lokaciju činilaca koji se doživljavaju kao izvori upravljanja vlastitim ponašanjem i kao uzroci onoga što se osobi događa, uključujući njezine uspjehe i neuspjehe (Petz, 2005). To je koncept koji opisuje percepciju odgovornosti za događaje koji nam se zbivaju u životu.

Julian Bernard Rotter 1954. (Rotter, 1966) razvija svoju teoriju socijalnog učenja, koja objašnjava kako ljudi svoja očekivanja o vjerojatnosti uspjeha temelje na svojim generaliziranim očekivanjima o tome imaju li sposobnosti utjecati na događaje.

Unutar tradicionalne teorije učenja koja naglašava da ljudi uče zbog potkrepljenja, Rotter je proširio ideju da učenje ovisi i o stupnju u kojem osoba cijeni neko potkrepljenje, dakle o vrijednosti samog potkrepljenja (Rotter, 1966). To znači da nisu sva potkrepljenja jednaka, nemaju jednaku vrijednost za sve. Nekome će pohvala ili uvažavanje biti od velikog značaja, dok drugi na to uopće neće reagirati.

Osim vrijednosti potkrepljenja, ljudi se razlikuju i s obzirom na očekivanja od potkrepljenja. Očekivanje je subjektivna procjena vjerojatnosti da će se određeno potkrepljenje javiti kao funkcija određenog ponašanja (Rotter, 1966). Tako će neki ljudi očekivati da imaju kontrolu nad životnim ishodima, a drugi neće vidjeti vezu između svog ponašanja i potkrepljenja. Također, bitne su i osobine koje pojedinac unosi u svaku situaciju (Larsen i Buss, 2008).

Ljudi su skloni ponašati se na određeni način ukoliko je takvo ponašanje bilo dosljedno potkrepljivano u prošlosti. Rotter razlikuje specifična očekivanja, koja su odraz iskustva u jednoj konkretnoj situaciji i nisu posebno relevantna za predviđanje ponašanja, i generalizirana očekivanja koja odražavaju iskustvo akumulirano u različitim povezanim situacijama i važna su za ličnost i predviđanje ponašanja (Hjelle i

Ziegler, 1992). Iz toga proizlazi ideja o mjestu kontrole, unutrašnjoj nasuprot vanjskoj kontroli potkrepljenja. Mjesto kontrole predstavlja generalizirana očekivanja o stupnju u kojem ljudi kontroliraju potkrepljenja u svojem životu. Rotter je vjerovao da generalizirana očekivanja, kao što je mjesto kontrole, imaju utjecaj na ponašanje samo u potpuno nepoznatim situacijama. Što je neka situacija novija i nejasnija veći je utjecaj generaliziranog očekivanja.

Ovisno o tendenciji pojedinca da odgovornost za tijek svog života dominantno pripisuje vanjskim čimbenicima (npr. sudbina, sreća ili moćni drugi) ili unutarnjim čimbenicima (npr. osobine ličnosti, sposobnost, ustrajnost), ljude možemo podijeliti na osobe s vjerovanjem u vanjsku kontrolu i osobe s vjerovanjem u unutarnju kontrolu. Za osobe s vjerovanjem u unutarnju kontrolu ili internalno orijentirane osobe može se reći da su u većini slučajeva uvjerene u mogućnost upravljanja ishodima svojih akcija i smatraju da je njihov vlastiti utjecaj glavni u pogledu tijeka njihova života. Nasuprot tome, osobe s vanjskim mjestom kontrole uzroke za svoje uspjehe i neuspjehe pripisuju vanjskim faktorima poput sreće ili djelovanja drugih osoba iz okoline te smatraju kako imaju malu kontrolu nad time kakva će iskustva steći te hoće li postići svoje ciljeve (Rotter, 1966). Atribuiranje uzroka događaja u vlastitom životu dovodi do percepcije predvidljivosti iskustva, a očekivanja o ishodu mogu uvelike utjecati na angažman osobe sa svrhom utjecaja na situaciju u kojoj se nalazi (Tomić, 2008). Ukoliko osoba vjeruje da su zbivanja u domeni njezine kontrole, pretpostavlja se da će biti motiviranja poduzeti određene akcije koje bi ju dovele do željenog cilja. U suprotnom, ako se radi o osobi koja vjeruje u izvanjsku kontrolu događanja u njezinom životu, može se očekivati da neće biti u istoj mjeri motivirana kako bi utjecala na vlastito iskustvo budući da ne očekuje promjenu ovisno o svom angažmanu (Rotter, 1975).

U svrhu mjerenja tog konstrukta, Rotter je 1966. godine razvio I - E ljestvicu za mjerenje individualnih razlika u generaliziranim očekivanjima s obzirom na stupanj u kojem su potkrepljenja internalno odnosno eksternalno orijentirana. Pri konstrukciji ljestvice autor je želio obuhvatiti što širi raspon situacija u kojima mjesto kontrole može utjecati na ponašanje, što omogućuje njenu široku primjenu. Međutim, budući da predstavlja globalnu mjeru internalnosti/eksternalnosti ljestvica je slabo prediktivna za neke specifične situacije. Ljude ne možemo podijeliti na one s unutarnjim i vanjskim mjestom kontrole, već ih smještamo duž kontinuuma na čijim se krajevima nalaze ta

dva ekstrema.

O problemima vezanih uz sam koncept pisao je Rotter već 1975. godine. Rotter je smatrao da je mjesto kontrole stabilna, jednodimenzionalna i globalna varijabla, no veći broj istraživanja pokazao je da je njegova ljestvica višedimenzionalna. Raniji rezultati faktorskih struktura ukazivali su na postojanje jednog generalnog faktora i nekoliko manjih dodatnih faktora niske pouzdanosti (Rotter, 1966) dok kasnija istraživanja ukazuju na postojanje čak i više od pet faktora (Collind, 1974; Viney, 1974; Phares 1978; Strickland i Haley, 1980, sve prema Knezović, 1981). Problem višedimenzionalnih instrumenata je komplicirana i nejednoznačna interpretacija ukupnog rezultata. No, Knezović (1981) na osnovu provedene hijerarhijske faktorske analize pokazuje relativnu prihvatljivost hipoteze o postojanju univerzalne dimenzije unutrašnjeg naprama vanjskom mjestu kontrole.

Mjesto kontrole se nametnuo kao vrlo popularan konstrukt u okviru psihologije ličnosti te je u skladu s time i bio tema brojnih istraživanja. U njima su se ispitivale razlike između internalne i eksternalne orijentacije te njihove korelacije s različitim pokazateljima psihološkog funkcioniranja. Pronađeno je kako je internalnost u pozitivnoj korelaciji s većim akademskim uspjehom (Gifford, Briceno-Perriott i Mianzo, 2006), s boljom prilagođenošću pojedinca, višim samopouzdanjem i samopoštovanjem te snažnijim pojmom o sebi (Hans, 2000). Također osobe s internalnim mjestom kontrole iskazuju veće povjerenje u svoju sposobnost rješavanja problema (Hjelle i Ziegler, 1992). Nowicki i Duke (1984; prema Tomić, 2008) su dali pregled literature na temu mjesta kontrole i navode kako je internalnost u pozitivnoj korelaciji s postignućem, dobi, dubljom samospoznajom, većom refleksivnošću, višim stupnjem altruizma, manjom distancom prema strancima, većom ustrajnošću, popularnošću, povećanom razinom socijalnih interesa, te s povećanom sposobnošću odgađanja zadovoljenja. Eksternalno mjesto kontrole pozitivno korelira s depresijom i anksioznošću (Hahn, 2000), nižim samopoštovanjem, lošijom prilagodbom i većom agresivnošću (Day, 1999; Foltz, 2000). Također, utvrđeno je kako eksternalno orijentirane osobe iskazuju manji stupanj asertivnosti, slabije komunikacijske vještine i manje percipirane vršnjačke potpore od internalno orijentiranih (Kukulu, Buldukoğlu, Kulakaç i Köksal, 2006). Pregled istraživanja, navodi na zaključak kako je internalno mjesto kontrole poželjna karakteristika pošto je u brojnim slučajevima povezana s

adaptivnim psihološkim funkcioniranjem i boljom prilagođenošću. Ipak, ako se uzme u obzir da neki životni problemi nisu pod internalnom kontrolom (poput teške bolesti) možda bi bilo točnije tvrditi kako je određena orijentacija adaptivnija ovisno o prirodi pojedine situacije te kako je umjereno vjerovanje pojedinca u kontrolu ishoda vlastitih akcija u većem stupnju adaptivno nego bilo koje od ekstremnih vjerovanja u pogledu mjesta kontrole.

Rodne i dobne razlike u mjestu kontrole

Što se spola tiče, rezultati nisu jednoznačni. Archer i Waterman (1988, prema Chubb i Fertman, 1997) analizirali su 22 studije rodni razlika u različitim varijablama uključujući i mjesto kontrole te su ustanovili da u 15 istraživanja nisu nađene razlike između muškaraca i žena, u 6 studija muškarci su bili internalniji, a u jednom istraživanju žene su bile internalnije. Veza između spola i uvjerenja u mjesto kontrole mijenja se s nekim društvenim promjenama i to u smjeru veće ekternalnosti žena.

U jednom istraživanju Schieman (2001; prema Anđelković 2012) je pronašao povezanost između mjesta kontrole i dobi. Osobe srednjih godina ukazuju na najviši stupanj unutarnjeg mjesta kontrole. Fanelli (1977; prema Anđelković, 2012) smatra da se mjesto kontrole s dobi internalizira, što je posljedica sazrijevanja i sve većeg poštovanja od strane okoline. Da sa starenjem dolazi do povećanja internalnosti potvrđuje i istraživanje u kojem je sudjelovalo 1200 osoba starosti između 17 i 56 godina (Tamayo, 1993, prema Anđelković, 2012).

2. CILJ I PROBLEMI ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je utvrditi postoji li povezanost emocionalne inteligencije i mjesta kontrole s depresivnim simptomima te rodne i dobne razlike u navedenim varijablama. S obzirom na postavljeni cilj, formulirani su sljedeći problemi:

1. Ispitati postoje li rodne i dobne razlike u depresivnosti, emocionalnoj inteligenciji i mjestu kontrole.

2. Utvrditi doprinos emocionalne inteligencije i mjesta kontrole objašnjenju rezultata na ljestvici depresivnosti ovisno o dobi i spolu.

Hipoteze:

1. Pretpostavlja se da će sudionice postizati značajno više rezultate na ljestvici depresivnosti i emocionalne inteligencije od sudionika. Na Rotterovoj ljestvici mjesta kontrole žene će pokazivati statistički značajno veću eksternalnost od muškaraca. Iako rezultati istraživanja u pogledu dobnih razlika nisu jednoznačni, pretpostavljamo da će dobna skupina od 20 do 34 godine iskazivati značajno više rezultate depresivnosti, pokazivat će veću eksternalnost i postizati će niže rezultate na upitniku emocionalne inteligencije od starijih skupina. Prema rezultatima istraživanja (Derksen, Kramer i Katzko, 2002; Schieman, 2001; prema Anđelković, 2012) očekujemo da će dobna skupina od 35 do 45 godina postizati najviše rezultate na ljestvici emocionalne inteligencije, veću internalnost od mlađe skupine i niže rezultate na ljestvici depresivnosti. Dobna skupina od 46 do 60 iskazivat će najviše stupnjeve internalnosti.

2. Pretpostavlja se značajan doprinos rezultata na ljestvici emocionalne inteligencije i mjesta kontrole u objašnjenju rezultata na ljestvici depresivnosti. Predviđamo da će varijable dob i spol također pokazati značajnu prediktivnost rezultata na ljestvici depresivnosti.

3. METODOLOGIJA

3.1. SUDIONICI

U istraživanju je sudjelovalo 426 sudionika, 275 žena i 151 muškarac. Dob sudionika kreće se od 20 do 60 godina. Prosječna dob sudionika iznosi $M = 33.9$; $SD = 10.75$. Sociodemografske karakteristike sudionika istraživanja prikazane su u tablici 1.

Tablica 1
Struktura uzorka iz opće odrasle populacije koji su sudjelovali u istraživanju

Spol sudionika	Dob sudionika			
	20 - 34	35 - 45	46 - 60	Ukupno
Muškarci	91 (21,6%)	28 (6,6%)	32 (7,5%)	151 (35,4%)
Žene	184 (43,2%)	50 (11,7%)	41 (9,6%)	275 (64,6%)
Ukupno	275 (64,6%)	78 (18,3%)	73 (17,1%)	426

3.2. INSTRUMENTI

Ljestvica za samoprocjenu depresivnosti (Self-Rating Depression Scale SDS, Zung, 1965)

Zungova ljestvica za samoprocjenu depresivnosti široko je upotrebljavan upitnik u svrhu kvantitativnog mjerenja depresivnosti. Pokriva glavne emocionalne, psihološke i tjelesne simptome karakteristične za depresivnost. Sastoji se od 20 pozitivnih i negativnih tvrdnji. Zadatak sudionika je da na ljestvici Likertova tipa od 4 stupnja (nikada ili vrlo rijetko, ponekad, često, većinom ili uvijek) procijene koliko često osjećaju pojedine simptome. Čestice 2, 5, 6, 11, 12, 14, 16, 17, 18 i 20 boduju se u obrnutom smjeru. Zbroj svih vrijednosti za 20 tvrdnji podijeli se s 80 te pomnoži sa 100. Ukupan rezultat kreće se u rasponu od 20 do 80. Rezultati ispod 50 smatraju se normalnim, rezultati od 50 do 59 ukazuju na blagu ili umjerenu depresivnost, od 60 do 69 na umjerenu do jaku depresivnost, a rezultati iznad 70 ukazuju na tešku depresivnost (Zung, 1965). Provjere valjanosti SDS-a pokazale su da je koeficijent korelacije između SDS-a i ljestvice D (za procjenu depresivnosti) iz MMPI-a $r=.70$, između SDS-a i Beckove ljestvice depresivnosti $r=.76$ i Hamiltonove ljestvice za depresiju $r=.87$.

Procjene pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije iznose $\alpha=.73$. U našem istraživanju Cronbachov alfa iznosi $\alpha=.86$.

Mjesto kontrole ili Rotterova ljestvica unutarnjeg napram vanjskom mjestu kontrole potkrepljenja (Rotter's Locus of Control Scale, RI-E, Rotter, 1966)

Ljestvica se sastoji od 29 tvrdnji tipa prisilnog izbora - a i b alternativa. Sadržaj čestica odnosi se na razna područja ljudskog djelovanja: akademsko, socijalno, političko te tvrdnje vezane uz opću životnu filozofiju. Jedna tvrdnja u paru upućuje na ekternalnost, druga na internalnost. Rezultati na tvrdnjama su binarne varijable (0 i 1), a ukupan rezultat izražava se kao zbroj bodova na 23 tvrdnje (6 tvrdnji se ne boduje, one služe prikrivanju svrhe ispitivanja). Teoretski raspon rezultata je od 0 do 23, pri čemu veći broj bodova ukazuje na veći stupanj ekternalnosti. Na ljestvici ne postoji određena norma što je internalni, a što ekternalni rezultat.

Test-retest pouzdanosti kreću se od .49 do .83, a koeficijenti unutarnje konzistencije od .65 do .79 (Rotter, 1975).

Prijevod i adaptaciju ljestvice na hrvatski jezik, kao i provjeru njenih metrijskih karakteristika, izvršio je 1981. godine Zvonimir Knezović te je ustanovio da ljestvica ima zadovoljavajuću valjanost i diskriminativnost čestica. Koeficijent unutarnje konzistencije iznosio je .74 što je uobičajena razina za ovu ljestvicu. Cronbachov alfa u ovom istraživanju iznosi $\alpha=.79$.

Upitnik emocionalne inteligencije (Schutte Emotional Intelligence Scale, SEIS, Schutte, N. i sur., 1998)

Upitnik za samoprocjenu emocionalne inteligencije čine 33 čestice koje govore o procjeni i izražavanju emocija, regulaciji emocija te upotrebi emocija u misaonim procesima. Kao osnovu za razvoj ljestvice za samoprocjenu inteligencije, Schutte i sur. (1998) temeljili su na originalnom modelu emocionalne inteligencije Saloveya i Mayera iz 1990. godine. Zadatak sudionika je da za svaku tvrdnju na ljestvici od 1 do 5 (Gotovo nikada ili uopće ne vrijedi za mene, Rijetko vrijedi za mene, Ponekad vrijedi za mene, Često vrijedi za mene, Gotovo uvijek ili potpuno vrijedi za mene) procijeni koliko ona vrijedi za njega. Tvrdnje 5, 28 i 33 boduju se u obrnutom smjeru. Raspon rezultata na ljestvici kreće se od 33 do 165, a ukupni rezultat predstavlja opću mjeru emocionalne inteligencije. Validacija koju je Schutte obavila, pokazala je pouzdanost tipa unutarnje

konzistencije .90, a test - retest .78. Pregledom literature u kojoj je korišten ovaj upitnik, koeficijenti unutarnje konzistencije kreću se od .86 do .93 (Brackett i Mayer, 2003; prema Schutte, Malouff i Bhullar, 2012). Koeficijent pouzdanosti tipa Cronbach alfa u našem istraživanju iznosi $\alpha=.85$.

Istraživanjem za diplomski rad iz 2001. godine "Emocionalna inteligencija delikvenata" (Ćorić, 2001), po prvi je puta ovaj upitnik primijenjen na našoj populaciji. S engleskog jezika preveli su ga Alija Kulenović i Vesna Buško.

3.3. POSTUPAK

Ispitivanje je provedeno od lipnja do listopada 2013. godine primjenom metode snježne grude. Tri korištene ljestvice prebačene su, pomoću internetskog servisa za pohranu i dijeljenje datoteka, u elektronički oblik. Obitelj, prijatelji i poznanici zamoljeni su da proslijede poveznicu kojom se izravno pristupa upitnicima. Uz poveznicu je objašnjena svrha istraživanja i naglašena je važnost da osobe koje ispunjavaju upitnike imaju između 20 i 60 godina. Na ovaj način podaci su prikupljeni brzo i anonimno. Prije početka odgovaranja, sudionici su dobili dodatne informacije o prirodi i ciljevima istraživanja, o dobrovoljnosti sudjelovanja i anonimnosti. Naglašeno je da u svakom trenutku mogu odustati. Od sudionika se prvo tražilo da navedu spol i dob i nakon toga su mogli pristupiti rješavanju upitnika. Prvo su ispunjavali Rotterovu ljestvicu mjesta kontrole, zatim Schutte upitnik emocionalne inteligencije i na kraju Zungov upitnik depresivnosti. Ovakav redoslijed odabran je kako bi osigurali što veću naivnost sudionika. Vrijeme potrebno za ispunjavanje triju upitnika iznosilo je desetak minuta.

4. REZULTATI

Prije provedbe statističkih analiza u svrhu odgovora na probleme istraživanja, provedena je provjera normaliteta distribucije rezultata Kolmogorov-Smirnovljevim (KS) testom. U tablici 2 prikazani su osnovni statistički podaci te pripadajuće vrijednosti Kolmogorov-Smirnovljeva testa za varijable depresivnost, emocionalna inteligencija i mjesto kontrole.

Tablica 2
Rezultati sudionika na Zungovoj ljestvici depresivnosti, Schutte ljestvici emocionalne inteligencije, Rotterova mjesta kontrole te vrijednosti Kolmogorov-Smirnovljeva testa normaliteta distribucije (N=426)

	<i>M</i>	<i>SD</i>	Ostvareni raspon	<i>KS</i>	<i>p</i>
Depresivnost	46.1	10.85	26.3 - 77.5	.070	.001
Emocionalna inteligencija	126.8	12.57	86 - 160	.034	.200
Mjesto kontrole	12.1	4.61	0 - 22	.064	.001

Iz tablice 2 možemo vidjeti da se distribucije depresivnosti i mjesta kontrole značajno razlikuju od normalne ($p < .01$). Distribucija rezultata na ljestvici depresivnosti je pozitivno asimetrična. Ovakva distribucija je bila očekivana s obzirom da se depresija u zdravoj populaciji distribuira po distribuciji rijetkih događaja. Više sudionika postiže niže rezultate na ljestvici depresivnosti. Distribucija rezultata na RI-E upitniku također se razlikuje od normalne i pokazuje mali pomak u desno, negativnu asimetričnost. Prema Petzu (1997), moguće je koristiti parametrijsku statistiku ako je distribucija rezultata pravilna (dakle, ne mora biti potpuno simetrična) i ako je uzorak dovoljno velik. S obzirom na navedeno, smatramo da je opravdano u daljnjoj obradi koristiti parametrijske statističke postupke.

Kako bismo odgovorili na prvi problem našeg istraživanja, proveli smo tri dvosmjerne analize varijance za nezavisne uzorke. Spol i tri kategorije dobi činile su nezavisne varijable, a zavisne varijable činile su depresivnost, emocionalna inteligencija i mjesto kontrole.

U tablicama 3 i 4 prikazani su deskriptivni podaci dobiveni na Ljestvici za samoprocjenu depresivnosti i rezultati provedene dvosmjerne analize varijance.

Tablica 3

Deskriptivni statistički podaci na Ljestvici za samoprocjenu depresivnosti (SDS)

Dob sudionika	Spol sudionika	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
20 do 34	Muški	44.2	10.01	91
	Ženski	47.4	11.54	184
	Ukupno	46.3	11.14	275
35 do 45	Muški	42.6	9.89	28
	Ženski	46.6	10.53	50
	Ukupno	45.1	10.42	78
46 do 60	Muški	45.2	11.87	32
	Ženski	47.3	8.87	41
	Ukupno	46.4	10.27	73
Ukupno	Muški	44.1	10.37	151
	Ženski	47.2	10.97	275
	Ukupno	46.1	10.85	426

Tablica 4

Rezultati dvosmjerne analize varijance na Ljestvici za samoprocjenu depresivnosti (SDS)

	Suma kvadrata	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Dob sudionika	108.970	2	0.467	.627
Spol sudionika	678.499	1	5.821	.016
Dob * Spol	31.342	2	0.134	.874

Rezultati provedene analize pokazali su da ne postoji statistički značajna razlika u depresivnosti između tri dobne skupine. Iz tablice 3 možemo vidjeti da u najmlađoj dobnoj skupini oba spola postižu nešto više rezultate, ali ne dovoljno visoke da bismo ih prozvali značajnima. Za varijablu spol dobili smo statistički značajnu razliku između muškaraca i žena. Žene su iskazivale veću razinu depresivnosti od muškaraca. Interakcijski efekt spola i dobi nije se pokazao statistički značajnim.

U tablicama 5 i 6 prikazani su deskriptivni podaci dobiveni na Upitniku emocionalne inteligencije i rezultati provedene dvosmjerne analize varijance.

Tablica 5
Deskriptivni statistički podaci na Upitniku emocionalne inteligencije (SEIS)

Dob sudionika	Spol sudionika	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
20 do 34	Muški	123.1	11.89	91
	Ženski	128.7	12.38	184
	Ukupno	126.8	12.47	275
35 do 45	Muški	122.9	12.56	28
	Ženski	129.8	11.64	50
	Ukupno	127.3	12.36	78
46 do 60	Muški	123.3	14.94	32
	Ženski	128.2	11.61	41
	Ukupno	126.0	13.31	73
Ukupno	Muški	123.1	12.62	151
	Ženski	128.8	12.11	275
	Ukupno	126.8	12.57	426

Tablica 6
Rezultati dvosmjerne analize varijance na Upitniku emocionalne inteligencije (SEIS)

	Suma kvadrata	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Dob sudionika	15.752	2	0.052	.950
Spol sudionika	2355.908	1	15.464	.001
Dob * Spol	40.207	2	0.132	.876

Dobiveni rezultati pokazuju da ne postoji statistički značajna razlika između tri dobne skupine, ali smo dobili značajne rodne razlike ($p < .01$). Žene su na Upitniku emocionalne inteligencije postizale značajno više rezultate od muškaraca. Interakcijski efekt spola i dobi nije se pokazao značajnim.

U tablicama 7 i 8 prikazani su deskriptivni podaci dobiveni na Rotterovoj ljestvici mjesta kontrole i rezultati provedene dvosmjerne analize varijance za tu varijablu.

Tablica 7
Deskriptivni statistički podaci za Mjesto kontrole (RI-E)

Dob sudionika	Spol sudionika	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
20 do 34	Muški	11.1	4.48	91
	Ženski	12.7	4.52	184
	Ukupno	12.2	4.56	275
35 do 45	Muški	11.9	5.65	28
	Ženski	12.4	4.36	50
	Ukupno	12.2	4.83	78
46 do 60	Muški	9.6	4.78	32
	Ženski	13.3	3.71	41
	Ukupno	11.7	4.57	73
Ukupno	Muški	10.9	4.80	151
	Ženski	12.7	4.38	275
	Ukupno	12.1	4.61	426

Tablica 8
Rezultati dvosmjerne analize varijance za Mjesto kontrole (RI-E)

	Suma kvadrata	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Dob sudionika	18.822	2	0.460	.632
Spol sudionika	260.550	1	12.727	.001
Dob*Spol	98.080	2	2.395	.092

Rezultati treće provedene analize varijance također pokazuju da nema statistički značajne razlike između tri dobne skupine na ljestvici mjesto kontrole. Još jednom dobili smo statistički značajnu rodnu razliku ($p < .01$). Žene postižu više rezultate koji idu u prilog našoj hipotezi da su žene ekternalnije od muškaraca. Interakcijski efekt spola i dobi nije se pokazao značajnim.

Kako bismo odgovorili na drugi postavljeni problem, proveli smo hijerarhijsku regresijsku analizu gdje su varijable dob, spol, emocionalna inteligencija i mjesto kontrole bile prediktorske varijable, a depresivnost kriterijska varijabla. Da bismo utvrdili doprinos pojedinih varijabli u prvom smo koraku kao prediktor uvrstili dob i spol, u drugom varijablu emocionalne inteligencije te u trećem mjesto kontrole. Uobičajeno je u prvom koraku unijeti varijable koje želimo na neki način kontrolirati,

kako bismo vidjeli zaseban doprinos ostalih prediktorskih varijabli. Rezultati provedene analize nalaze se u tablici 9.

Tablica 9

Rezultati hijerarhijske regresijske analize za kriterijsku varijablu depresivnost

	B^2	p	R^2	ΔR^2
1.korak				
spol	.134	.006	.020	
dob	-.035	.471		
2.korak				
spol	.230	.001	.205**	.185**
dob	-.029	.513		
emocionalna inteligencija	-.440	.000		
3.korak				
spol	.170	.001	.259**	.054**
dob	-.023	.587		
emocionalna inteligencija	-.371	.001		
mjesto kontrole	.247	.001		

** $p < .01$

Iz tablice 9 vidimo da nakon što smo u prvom koraku uvrstili varijable dob i spol, dob se nije pokazala značajnom za kriterij depresivnosti. Nakon što smo u drugom koraku uvrstili varijablu emocionalna inteligencija, postotak objašnjene varijance depresivnosti porastao je za značajnih 18.5 % (ΔR^2). U trećem smo koraku uveli i varijablu mjesto kontrole s kojom sve varijable zajedno objašnjavaju 25.9 % varijance depresivnosti. Možemo zaključiti da su se varijable spol, emocionalna inteligencija i mjesto kontrole pokazale značajnima u predikciji rezultata na ljestvici depresivnosti. Žene, manje emocionalno inteligentne osobe te eksternalno orijentirane osobe iskazuju veću razinu depresivnosti.

5. RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi postoji li povezanost emocionalne inteligencije i mjesta kontrole s depresivnim simptomima te rodne i dobne razlike u navedenim varijablama. Rezultati dvosmjerne analize varijance pokazuju da ne postoji statistički značajna razlika između tri dobne skupine na ljestvici depresivnosti. Dobiveni rezultati nisu u skladu s našom hipotezom. Predviđali smo da će skupina sudionika dobi od 20 do 34 iskazivati značajno više simptoma depresivnosti u odnosu na druge dvije

skupine. Hipoteza o dobnim razlikama u samoprocjeni depresivnosti proizašla je iz činjenice da se depresivnost najčešće prvi puta javlja između dvadesete i četrdesete godine života. Prijelaz u odraslu dob označavaju brojni događaji kao što su završetak školovanja te stupanje u radni odnos. Početkom rada počinje i financijska neovisnost. Osobe u ranom odraslom dobu započinju život odvojen od svoje primarne obitelji te mnogi stupaju u brak i postaju roditelji (Schaie i Willis, 2001). Suočeni s mnogim razvojnim zadacima svijeta odraslih, pojedinci doživljavaju veće količine stresnih životnih situacija koje mogu biti uzrok pojave depresivnih simptoma. Kako se u istraživanju dobnih razlika nije pokazala statistički značajnom, osim nejednake veličine uzoraka, moguće objašnjenje je da se mladi u Hrvatskoj sve kasnije osamostaljuju i odlaze iz roditeljskog doma što zbog nemogućnosti zapošljavanja, a što zbog toga jer se još uvijek školuju. Prema podacima s interneta, dob u kojoj mladi odlaze od roditelja je 32 godine (dnevnik.hr). U tom periodu, većinu troškova života i dalje snose roditelji. I dok s jedne strane postoji nezadovoljstvo zbog financijske ovisnosti, s druge strane, ostanak s roditeljima pruža osjećaj sigurnosti i lagodnosti. Iz tog razloga, mladi su na neki način zaštićeni od stresnih situacija koje donosi život u tom razvojnom dobu. Nisu primorani suočiti se s ozbiljnim problemima koje donosi svijet odraslih, dopuštaju si odgoditi odgovorno i ozbiljno ponašanje, te preuzimanje brige za sebe.

Kako smo predvidjeli, rodne razlike u depresivnosti pokazale su se statistički značajnima. Sudionice su postizale značajno više rezultate na ljestvici samoprocjene depresivnosti od sudionika. Ovakvi rezultati u skladu su s literaturom. Većina istraživanja pokazuje da je učestalost depresivnosti žena u odnosu na muškarce u omjeru 2:1, neovisno o tome istražuje li se postojanje kliničke dijagnoze depresije ili povišene razine depresivnih simptoma. Pojava depresivnih simptoma kod žena i pojava rodni razlika događa se oko dobi od 13 godina i razlike se povećavaju tijekom adolescencije (Hankin i Abramson, 2001). Mogući uzroci i mehanizmi koji su u podlozi tih razlika još nisu jasni, no nekoliko je modela koji ih pokušavaju objasniti oslanjajući se na postojeće psihološke teorije koje pretpostavljaju uzročne odnose pojedinih varijabli i depresivnosti. Kognitivni modeli depresije pretpostavljaju da će osobe koje imaju određene kognitivne tendencije u suočavanju sa stresom (npr. negativno procjenjivanje događaja, negativno viđenje sebe, svijeta i budućnosti) vjerojatnije razviti depresivne simptome nego one koje nemaju takve tendencije (Morris, Ciesla i

Garber, 2008). Iz perspektive dijazeza stres modela moguć je uzrok rodni razlika u depresivnosti da žene i djevojke doživljavaju više stresa te da imaju izraženije kognitivne tendencije koje su rizične za razvoj depresivnosti (Kurtović i Marčinko, 2011). Jedna od kognitivnih teorija usmjerava se na suočavanje sa stresom i zaokupljenost istim mislima. Folkmanova i Lazarus (1989; prema Oatley i Jenkins, 2003) utvrdili su različite načine koje ljudi koriste za izlaženje na kraj s izazovnim situacijama. Neki su usmjereni na događaj ili odnos, a drugi na emocije. Na temelju toga definiran je način razmišljanja nazvan "zaokupljenost istim mislima" (engl. ruminacije) koji je usmjeren ponajviše na neugodne emocije i njihovo značenje. Žene imaju više izražen takav stil, dok muškarci češće koriste distrakciju, što možda pridonosi većoj prevalenciji depresije kod žena. Nolen-Hoeksema, Larson i Grayson (1999) u svom istraživanju govore kako veća ranjivost žena na depresivne simptome može proizlaziti iz sljedećih faktora: manja moć na radnom mjestu, relativni nedostatak kontrole nad važnim područjima života, radno opterećenje, niži status u heteroseksualnim vezama. Njihovo objašnjenje je da žene, kako bi imale veću kontrolu u svojem životu, počnu biti zaokupljene različitim brigama i mislima. To ne dovodi do efikasnih rješenja i taj se proces razmišljanja nastavlja te na taj način pridonosi održavanju depresivnih simptoma. Još jedna zanimljiva teorija veće incidencije depresije kod žena objašnjava uzrok činjenicom da se ljudi u suvremenom svijetu sve više osamljuju i žive u "izoliranim jezgrama obitelji" bez skoro ikakvih proširenih srodničkih i drugih socijalnih potpora koje su karakteristične za tradicionalnija društva (Buss, 2000).

Dobiveni rezultati pokazuju da nema statistički značajne razlike u emocionalnoj inteligenciji između tri dobne skupine i kao takvi nisu u skladu s našim očekivanjima. Rezultati dosadašnjih istraživanja utjecaja dobi na emocionalnu inteligenciju su kontradiktorni. Na mjerama emocionalne inteligencije kao sposobnosti Extremera i sur., (2006; prema Fernandez-Berrocal, Cabello, Castillo i Extremera, 2012) iskazuju da se emocionalna inteligencija povećava s godinama i iskustvom (Kafetsios, 2004). Drugi pak ne pronalaze nikakvu povezanost dobi s emocionalnom inteligencijom (Farrelly i Austin, 2007; prema Fernandez-Berrocal, Cabello, Castillo i Extremera, 2012). Prema pregledanoj literaturi, kao čest nedostatak istraživanja o dobnim razlikama u

emocionalnoj inteligenciji navodi se mali i/ili nereprezentativni uzorak kojeg su uglavnom činili studenti (Fariselli, Ghini i Freedman, 2006; Gildea, 2012). Prema Derksen, Kramer i Katzko (2002) emocionalna inteligencija raste u funkciji dobi i doseže svoj vrhunac između 35 i 44 godine. Moguće objašnjenje zašto kod nas nisu dobivene značajne dobne razlike, iako smo imali širok raspon od 20 do 60 godina starosti, je u veličini uzorka unutar pojedine dobne skupine. Uz to, Schutte upitnik samoprocjene mjeri emocionalnu inteligenciju kao crtu ličnosti. U istraživanjima u kojima su najčešće dobivane dobne razlike, emocionalna inteligencija mjerila se upitnikom sposobnosti.

U skladu s našim očekivanjima, rezultati su pokazali statistički značajnu razliku između muškaraca i žena u Upitniku emocionalne inteligencije. Rezultati mnogih istraživanja pokazuju da žene različitih kultura postižu više rezultate na mjerama emocionalne inteligencije (Schutte i sur., 1998; Batool i Khalid, 2009; Jonker i Vosloo, 2008; Salguero, Extremera i Fernandez-Berrocal, 2012). Rezultati tih i mnogih drugih istraživanja održavaju stereotip da su žene emotivnije od muškaraca. U objašnjenje pojave rodni razlika u emocionalnoj inteligenciji upleli su se istraživači bioloških i socijalnih teorija. Biološko objašnjenje predlaže da je ženska biokemija mozga bolje pripremljena na suosjećanje i prepoznavanje emocija kao važan element preživljavanja. U skladu s tim objašnjenjem je i pojava povećanih mozgovnih područja zaslužnih za procesiranje emocija kod žena (Baron-Cohen, 2002). Isti autor u svojoj teoriji polazi od različite strukturiranosti muškog i ženskog mozga. Ženski mozak je predominantno strukturiran da osjeća empatiju, dok muški nastoji razumjeti i sistematizirati. Teorije socijalnih faktora ukazuju na ulogu odgoja i na različite procese socijalizacije dječaka i djevojčica. Žene se više potiče na ekspresiju/izražavanje emocija kako bi održavale ugodne emocije u odnosu s drugima i na taj način gradile zadovoljavajuću društvenu mrežu. Muškarce se odgaja da potiskuju emocije poput tuge, krivnje, straha (Nolen-Hoeksema i Jackson, 2001). I biološke i socijalne teorije imaju potporu velikog broja empirijskih istraživanja emocija koja ukazuju na bolje emocionalne sposobnosti žena. Fernandez-Berrocal, Cabello, Castillo i Extremera (2012) zaključuju na temelju velikog broja istraživanja da žene posjeduju više znanja o emocijama, češće i lakše izražavaju i ugodne i neugodne emocije i vještije su u interpersonalnim odnosima.

Rezultati treće provedene dvosmjerne analize varijance također ne pokazuju statistički značajnu razliku između tri dobne skupine na Rotterovoj ljestvici mjesta kontrole. Prema postavljenoj hipotezi, očekivali smo će sudionici dobne skupine od 46 do 60 godina pokazivati najveći stupanj internalnosti. Iako nema puno dostupnih istraživanja koja su se bavila odnosom mjesta kontrole i odrasle dobi, prema nekim istraživanjima sudionici srednjih godina iskazuju veći stupanj internalnosti od mlađih sudionika (Nunn, 1994; Tamayo, 1993 i Schieman, 2001; prema Anđelković, 2012). Rezultati transverzalnih i longitudinalnih istraživanja ističu kako unutarne mjesta kontrole ostaje relativno stabilno te blago opada sa starošću (Schaie i Willis, 2001). Naša hipoteza o dobnim razlikama nije potvrđena, što bi opet moglo biti posljedica nejednakog uzorka u tri dobne skupine.

Rodne razlike dobivene na ljestvici mjesta kontrole pokazale su se statistički značajnima. Ovakve smo rezultate i očekivali. Podaci iz literature o rodnim razlikama nisu jednoznačni. Kao što smo naveli u uvodu, u nekim je istraživanjima dobivena razlika u smjeru veće eksternalnosti žena, a u drugima žene pokazuju veću internalnost od muškaraca (Archer i Waterman, 1988; prema Chubb i Fertman, 1997). Dobivene rodne razlike u varijabli mjesta kontrole mogle bi se objasniti različitim odgojem dječaka i djevojčica. Ženska djeca uglavnom su odgajana tako da budu poslušna i odgovorna, dok se mušku djecu potiče na nezavisnost i oslanjanje na svoje sposobnosti (Barry, Bacon i Child, 1957; Wood i Eagly, 2009). Već od malih nogu djevojčice sebe i svoje postupke vrednuju na temelju toga kako ih drugi vide i uspoređujući se s drugima. Dječaci su naučeni da je mjesto spoznavanja sebe u njima samima te svoje uspjehe i neuspjehe procjenjuju na temelju vlastitih akcija. Prema Crandallu (1969; prema Cooper i sur., 1981) razvoj mjesta kontrole određen je iskustvima i individualnom percepcijom veze između podražaja i potkrepljenja te učenjem o prikladnosti određenog vjerovanja u kulturi u kojoj pojedinac živi. Istraživanja koja su se bavila obrascima odgoja djevojčica i dječaka pokazala su da roditelji i šira socijalna okolina potiču kod djevojčica razvijanje femininih, ekspresivnih osobina, kao što su osjetljivost na potrebe drugih, suosjećajnost, blagost. Kod dječaka se stavlja naglasak na razvijanje maskulinih, instrumentalnih osobina kao što su samopouzdanje, nezavisnost, kompetitivnost i sl. (Block, 1973; Becker i Eagly, 2004). Dosljedno potkrepljivanje tih osobina dovodi do njihove internalizacije te se kao rezultat toga formiraju uvjerenja o mjestu kontrole.

Rezultati hijerarhijske regresijske analize pokazuju da su spol, emocionalna inteligencija i mjesto kontrole značajni prediktori depresivnosti. Kako bi odredili doprinos prediktorskih varijabli emocionalna inteligencija i mjesto kontrole u objašnjenju varijance kriterija - rezultati na ljestvici depresivnosti u odnosu na dob i spol sudionika, u prvom smo koraku kao prediktore uvrstili spol i dob. Varijabla dob pokazala se neznačajnom i time nerelevantnom u predviđanju rezultata. Spol se pokazao značajnim u predikciji rezultata na ljestvici depresivnosti i to u smjeru da više rezultate statistički značajno iskazuju žene. U drugom smo koraku dodali prediktor varijablu emocionalna inteligencija. Prediktivnost te varijable pokazala se značajnom, ulaskom emocionalne inteligencije postotak objašnjene varijance povećao se za značajnih 18.5 % ($p < .001$). U trećem koraku smo uz navedene dodali i varijablu mjesto kontrole. Proporcija zajedničke varijance između tog sustava prediktora i rezultata na ljestvici depresivnosti porasla je na značajnih 25.9 % ($p < .001$). Ono što možemo zaključiti iz dobivenih rezultata jest da emocionalna inteligencija i mjesto kontrole značajno utječu na predviđanje rezultata na ljestvici depresivnosti i to u smjeru veće depresivnosti kod osoba koje imaju nižu emocionalnu inteligenciju i višu razinu eksternalnosti. Ovakvi rezultati u skladu su s našim predviđanjima i s literaturom. Postojeća literatura dosljedno ukazuje na to da je mjesto kontrole povezano s raznim mjerama opće prilagodbe, osobito s mjerama depresije. Iako sam Rotter ne zagovara stajalište da je dobro biti internalan, a loše eksternalan, rezultati istraživanja govore u prilog tomu da su pojedinci internalnijih vjerovanja otporniji na depresiju, manje su anksiozni te imaju više samopoštovanje od onih s eksternalnijim vjerovanjima. Vjerovanja o mogućnostima kontrole nad životnim događajima, čini se, važan su faktor kad je u pitanju subjektivna dobrobit pojedinca. U skladu s tim, mjere internalnosti/eksternalnosti, poput Rotterove skale, mogu poslužiti kao jedan od prediktora psihološkog zdravlja. Emocionalna inteligencija negativno je povezana s depresivnošću. Viša emocionalna inteligencija znači veće zadovoljstvo u interpersonalnim odnosima, osobno blagostanje i dobrobit, bolje socijalne vještine. Vidimo da su emocionalna inteligencija i mjesto kontrole važni za pojavu, a po svemu navedenome mogli bi imati ulogu i u održavanju depresivnosti. Dobro je što se na njima može raditi, moguće ih je naučiti i poboljšati. Arakelian (1980; prema Oberle, 1991) tvrdi kako nova iskustva i socijalno učenje mogu s vremenom promijeniti očekivanja o

posljedicama vlastitog ponašanja, a tako i mjesto kontrole. U istraživanju Nelisa, Quoidbacha, Mikolajczaka i Hansennea (2009), koristeći eksperimentalnu i kontrolnu skupinu, pokazali su kako je moguće uvježbati vještinu prepoznavanja i razumijevanja emocija, te poboljšati sposobnost upravljanja, tj. reguliranja emocija. Ovo su nam pokazatelji na koje načine možemo pomoći ljudima, kako ih podučiti i time im olakšati nošenje s teškim situacijama i stanjima.

Kritički osvrt na provedeno istraživanje i preporuke za buduća istraživanja

Na kraju, valja spomenuti neka ograničenja ovog istraživanja. Prvenstveno, rezultati su dobiveni prikupljanjem podataka metodom snježne grude, što povećava rizik za pristranosti i smanjuje varijabilitet rezultata, s obzirom na to da se kontaktiraju obitelj i prijatelji, osobe iz bliskih krugova. Iz tog razloga smo imali manje starijih sudionika. Podatke dobivene u ovom istraživanju treba pažljivo interpretirati, i zapravo ih ne možemo generalizirati. Mogući razlog što nismo dobili statistički značajne dobne razlike upravo je u tome da nam se veličina uzorka unutar različitih dobnih skupina razlikuje. Iako su rezultati na trima ljestvicama pokazali značajnu pouzdanost, bilo bi dobro ponoviti istraživanje s drugim mjerama depresivnosti, emocionalne inteligencije i mjesta kontrole. Još uvijek se vode polemike oko toga koliko zapravo faktora ima Zungova ljestvica depresivnosti i Upitnik samoprocjene emocionalne inteligencije.

Bilo bi zanimljivo u budućim istraživanjima uključiti stupanj obrazovanja i socioekonomski status koji, zajedno s varijablama emocionalne inteligencije i mjesta kontrole, mogu imati utjecaj na iskazanu depresivnost. Također, kako se emocionalna inteligencija i mjesto kontrole promatraju kao konstrukti ličnosti, za koju se zna da je stabilna tijekom vremena, bilo bi dobro napraviti longitudinalno istraživanje u kojem bi mogli vidjeti raste li emocionalna inteligencija s dobi i postajemo li zaista internalniji kako starimo.

Rezultati su nam pokazali da su žene depresivnije od muškaraca, iako postižu značajno više rezultate na upitnicima emocionalne inteligencije. Moguće je da je jedan od glavnih uzroka većoj depresivnosti kod žena upravo u percipiranoj kontroli i atriburanju uzroka svojih ponašanja. Žene treba poticati da se više oslanjaju na svoje sposobnosti i osvijeste svoje mogućnosti. Na taj način podižu samopouzdanje, stvaraju

pozitivniju sliku sebe i koriste svoje emocionalne vještine kako bi se lakše nosile s depresivnim simptomima.

6. ZAKLJUČAK

Provedene dvosmjerne analize varijance pokazuju statistički značajne rodne razlike u trima ispitivanim varijablama - depresivnost, emocionalna inteligencija i mjesto kontrole. Sudionice su iskazivale statistički značajno višu razinu depresivnosti, postižu više rezultate u Upitniku emocionalne inteligencije i postižu više razine ekternalnosti od sudionika. S obzirom na dob sudionika, nismo dobili statistički značajne rezultate ni za jednu mjerenu varijablu. Time zaključujemo da je hipoteza za prvi problem djelomično potvrđena.

Rezultati hijerarhijske regresijske analize pokazuju da je dob kao prediktor neznačajan u predviđanju rezultata za kriterij depresivnosti u našem istraživanju. Varijable spol, emocionalna inteligencija i mjesto kontrole pokazale su se kao značajni prediktori u objašnjavanju varijance rezultata na ljestvici depresivnosti. Proporcija zajedničke varijance prediktora u objašnjenju kriterijske varijable iznosi 25.9 % ($p < .001$).

Možemo zaključiti da smo potvrdili hipotezu o značajnom doprinosu varijabli emocionalne inteligencije i mjesta kontrole u objašnjavanju rezultata na ljestvici depresivnosti.

7. LITERATURA

- Anđelković, A. (2012). *Sindrom izgaranja, lokus kontrole i motiv postignuća kod prosvetnih radnika i lekara hitne pomoći*. Završni - master rad. Niš: Departman za psihologiju Filozofskog fakulteta u Nišu.
- Baron-Cohen, S. (2002). The extreme male brain theory of autism. *Trends in Cognitive Science*, 6, 248-254.
- Barry, H., Bacon, M.K., i Child, I.L. (1957). A cross-cultural survey of some sex differences in socialization. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 1957, 55, 327-332.
- Batool, S.S., i Khalid, R. (2009). Emotional intelligence: A risk factor for depression. *Journal of Pakistan Psychiatric Society*, 6, 65-72.
- Becker, S.W. i Eagly, A.H. (2004). The Heroism of Women and Men. *American Psychologist*, 59, 163-178.
- Block, H.J. (1973). Conceptions of Sex Role: Some Cross-Cultural and Longitudinal Perspectives. *American Psychologist*, 28, 512-526.
- Buss, D.M. (2000). The Evolution of Happiness. *American Psychologist*, 55, 15-23.
- Chubb, N.H., i Fertman, C.I. (1997). Adolescent self-esteem and locus of control: a longitudinal study of gender and age differences. *Adolescence*, 32, 113-130.
- Cooper, H.M., Burger, J.M., i Good, T.L. (1981). Gender Differences in The Academic Locus of Control Beliefs Of Young Children. *Journal of Personality and Social Psychology*, 40(3), 562-572.
- Ćorić, R. (2001). *Emocionalna inteligencija delinkvenata*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Davison, G.C. i Neale, J.M. (1999). *Psihologija abnormalnog doživljavanja i ponašanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Day, S.K. (1999). *Psychological impact of attributional style and locus of control on college adjustment and academic success*. Dissertation Abstracts International, A (Humanities and Social Sciences), 60(3-A), 0646, US: University Microfilms International.
- Deniz, M.E., Tras, Z. i Aydogan, D. (2009). An Investigation of Academic Procrastination, Locus of Control, and Emotional Intelligence. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 9, 623-632.
- Derksen, J., Kramer, I. i Katzko, M. (2002). Does a self-report measure for emotional intelligence assess something different than general intelligence?

Personality and Individual Differences, 32, 37–48.

Fariselli, L., Ghini, M. i Freedman, J. (2006). Age and Emotional Intelligence. www.6seconds.org/sei/media/WP_EQ_and_Age.pdf

Fernandez-Berrocal, P., Cabello, R., Castillo, R. i Extremera, N. (2012). Gender Differences in Emotional Intelligence: The Mediating Effect of Age. *Bihevioral Psychology*, 20, 77-89.

Foltz, S.P. (2000). *The effect of police academy training on self-esteem and locus of control in law enforcement recruits*. Dissertation Abstracts International: Section B: the Sciences & Engineering, 60(8-B), 4220, US: Univ. Microfilms International.

Gifford, D.D., Briceno-Perriott, J. i Mianzo, F. (2006). Locus of Control: Academic Achievement and Retentiomn in a Sample of University First-Year Students. *Journal of college admission*.

Gildea, S. (2012). *Emotional Intelligence and Locus of Control: Fate, Faith, or Personal Control*. Dublin: Psychology Specialisation at DBS School of Arts.

Hahn, S.E. (2000). The effects of locus of control on daily exposure, coping and reactivity to work interpersonal stressors: A diary study. *Personality & Individual Differences*, 29(4), 729-748.

Hankin, B.L. i Abramson, L.Y. (2001). Developmet of gender differences in depression: An elaborated cognitive vulnerability-transactional stress theory. *Psychological Bulletin*, 127, 773–796.

Hans, T.A. (2000). A Meta-Analysis of the Effects of Adventure Programming on Locus of Control. *Journal of Contemporary Psychotherapy*. 30 (1). 33-58.

Hertel, J. i Schutz, A. (2009). Emotional Intelligence and Mental Disorder. *Journal of Clinical Psychology*, 65, 942-954.

Hjelle, A.L. i Ziegler, D.J. (1992). *Personality theories*. New York: McGraw-Hill.

Jonker, C.S. i Vosloo, C. (2008). The Psychometric Properties of the Schutte Emotional Intelligence Scale. *Journal of Industrial Psychology*, 34, 21-30.

Kafetsios, K. (2004). Attachment and emotional intelligence abilities across the life course. *Personality and Individual Differences*, 37, 129-145.

Knezović, Z. (1981). Hijerarhijska faktorska analiza i neke metrijske karakteristike Rotterove skale unutrašnjeg naprama izvanjskom mjestu kontrole potkrepljenja. *Revija za psihologiju*, 18, 35-43.

Kukulu, K., Buldukoğlu, K., Kulakaç, Ö. i Köksal, C. D. (2006). The effects of locus of control, communication skills and social support on assertiveness in female nursing students. *Social Behavior & Personality: An International*

Journal, 34, (1), 27-40.

- Kurtović, A. i Marčinko, I. (2011). Spolne razlike u atribucijama negativnih i pozitivnih događaja te depresivnim simptomima. *Psihologijske teme*, 20, 1-28.
- Larsen, R.J. i Buss, D.M. (2008). *Psihologija ličnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Mayer, J.D. i Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In P. Salovey & D. Sluyter (Eds.), *Emotional development and emotional intelligence*. Implications for educators (pp. 3–31). New York: Basic Books.
- Mayer, J.D., Roberts, R.D. i Barsade, S.G. (2008). Human abilities: Emotional intelligence. *Annual Review of Psychology*, 59, 507–536.
- Morris, M.C., Ciesla, J.A. i Garber, J. (2008). A prospective study of the cognitive-stress model of depressive symptoms in adolescents. *Journal of Abnormal Psychology*, 4, 719–734.
- Nelis, D., Quoidbach, J., Mikolajczak, M. i Hansenne, M. (2009). Increasing emotional intelligence: (How) is it possible? *Personality and Individual Differences*, 47, 36-41.
- Nolen-Hoeksema, S. (2001). Gender Differences in Depression. *Current Directions in Psychological Science*, 10, 173-176.
- Nolen-Hoeksema, S. i Jackson, B. (2001). Mediators of the gender difference in rumination. *Psychology of Women Quarterly*, 25, 37-47.
- Nolen-Hoeksema, S., Larson, J. i Grayson, C. (1999). Explaining the gender difference in depressive symptoms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 1061–1072.
- Nunn, G.D. (1994). Adult learners' locus of control, self-evaluation and learning temperament as a function of age. *Journal of Instructional Psychology*, Vol. 21 Issue 3, p260. 5p.
- Oatley, K. i Jenkins, J.M. (2003). *Razumijevanje emocija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Oberle, K. (1991.). A decade of research in locus of control: What have we learned?. *Journal of Advanced Nursing*, 16, 800-806.
- Pennington, D.C. (1997). *Osnove socijalne psihologije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Petrides, K.V. (2011). *Ability and trait emotional intelligence*. In Chamorro-Premuzic, T., Furnham, A., & von Stumm, S. (Eds.), *The Blackwell-Wiley Handbook of Individual Differences*. New York: Wiley.
- Petrides, K.V. i Furnham, A. (2000). Gender differences in measured and self-estimated trait emotional intelligence. *Sex Roles*, 42, 449-461.

- Petrides, K.V., Furnham, A. i Mavroveli, S. (2007). Trait emotional intelligence: Moving forward in the field of EI. In G. Matthews, M. Zeidner i R. Roberts, R. (Eds.). *Emotional intelligence: Knowns and unknowns* (Series in Affective Science). Oxford: Oxford University Press.
- Petz, B. (1997). *Osnovne statističke metode za nematematičare*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Petz, B. (2005). *Psihologijski rječnik*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Rotter, J.B. (1966). Generalized expectancies for internal vs. external control of reinforcement. *Psychological Monographs*, 80 (1), 1-28.
- Rotter, J.B. (1975). Some problems and misconceptions related to the construct of internal versus external control of reinforcement. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 43, 56-67.
- Salovey, P. i Mayer, J.D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition, and Personality*, 9, 185–211.
- Salguero, J.M., Extremera, N. i Fernandez-Berrocal, P. (2012). Emotional Intelligence and Depression. The Moderator Role of Gender. *Personality and Individual Differences*, 53, 29-32.
- Sarafino, E.P. (1999). *Health Psychology: Biopsychosocial Interactions*. New York, Wiley.
- Schaie, K.W. i Willis, S.L. (2001). *Psihologija odrasle dobi i starenja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Schutte, N.S., Malouff, J.M. i Bhullar, N. (2012). Trait Emotional Intelligence as a Moderator of the Relationship Between Psychological Distress and Satisfaction with Life. *Individual Differences Research*, 10, 19-26.
- Schutte, N.S., Malouff, J.M., Hall, L.E., Haggerty, D.J., Cooper, J.T., Golden, C. i Dornheim, L. (1998). Development and validation of a measure of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 25(2), 167–177.
- Tomić, Lj. (2008). *Perfekcionizam, depresivnost i lokus kontrole kod studenata*. Neobjavljeni magistarski rad. Tuzla: Filozofski fakultet.
- Wood, W. i Eagly, A.H. (2009). Gender identity. In M. Leary i R. Hoyle (Eds.). *Handbook of Individual differences in social behavior* (109-128). New York: Guilford.
- www.who.int/mediacentre/factsheets/fs369/en/
- Zung, W.W.K. (1965). A self-rating depression scale. *Archives of General Psychiatry* 12, 63–70.